

COVID-19 NEDENLİ İŞ CİNAYETLERİ VE GÜVENCESİZ ÇALIŞMA

Murat Çakır

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi Sözcüsü

Özet

Salgın sonucu yüzlerce işçi hayatını kaybetmiş, binlerce işçi ise hastalanmıştır. İşçilerin ailelerini ve emeklileri de ekleyince bugüne kadar salgından ölenlerin büyük bir çoğunluğunun işçi sınıfı olduğu gerçeği tüm çıplaklığı ile ortadadır. Bu noktada devlet ve sermaye gerekli önlemleri almamakta, hatta uluslararası işbölümünde daha fazla yer almak için fabrikalar geceli gündüzlü kuralsız bir şekilde çalışmayı artırmaktadır. Devlet de COVID-19'u "iş kazası" olarak görmeyen bir genelge çıkararak bu durumu daha da pekiştirmektedir. Türkiye, tarihin en büyük "işçikırımı" ile karşı karşıyadır.

Salgının ilk altı ayında en az 224 COVID-19 nedenli iş cinayeti

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG); 2011 yılından itibaren farklı sektörlerden, işkollarından, mesleklerden işçilerin oluşturduğu bir ağ örgütlenmesidir. 2011 yılının Eylül ayından beri de aylık, yıllık, sektörel ya da işçi kesimlerine dönük (çocuk, kadın, göçmen, yaşlı) iş cinayetleri raporları hazırlamaktadır. Raporların amacı işçi sınıfının en çıplak gerçeği olan iş cinayetlerini merkezine alarak bir işçi sağlığı iş güvenliği politikası oluşturmaktır.

2020 yılında ise iş cinayetleri raporlarının merkezinde pandemi yer almaktadır. İSİG Meclisi; "başta sağlık emekçileri olmak üzere, evden çalışanlar dahil faal işçilerin" SARS-cov-2 virüsü ile bulaşma sonucunda maruz kalacakları COVID-19 hastalığını, iş kazaları sonucu gelişen ölümcül seyirli mesleki bulaşıcı hastalık, ölümleri de iş cinayeti olarak değerlendirmektedir.

Salgın sonucu ölenlerin kimlik bilgilerine ulaşamıyoruz. Ulaşabildiklerimiz çok sınırlı sayıda ve yerel basın, işçilerin mesai arkadaşları-aileleri ve tabip odaları kaynaklıdır. Şu ana kadar tespit edebildiğimiz kadarıyla, yani ilk salgın vakasının açıklandığı tarih olan 11 Mart 2020 tarihi ile 31 Ağustos 2020 tarihi arasında, salgının ilk altı ayında Türkiye'de "EN AZ 224 işçi" çalışırken COVID-19 hastalığına yakalanarak hayatını kaybetmiştir.

Türkiye'de "EN AZ 224 işçi" çalışırken COVID-19 hastalığına yakalanarak hayatını kaybetmiştir.

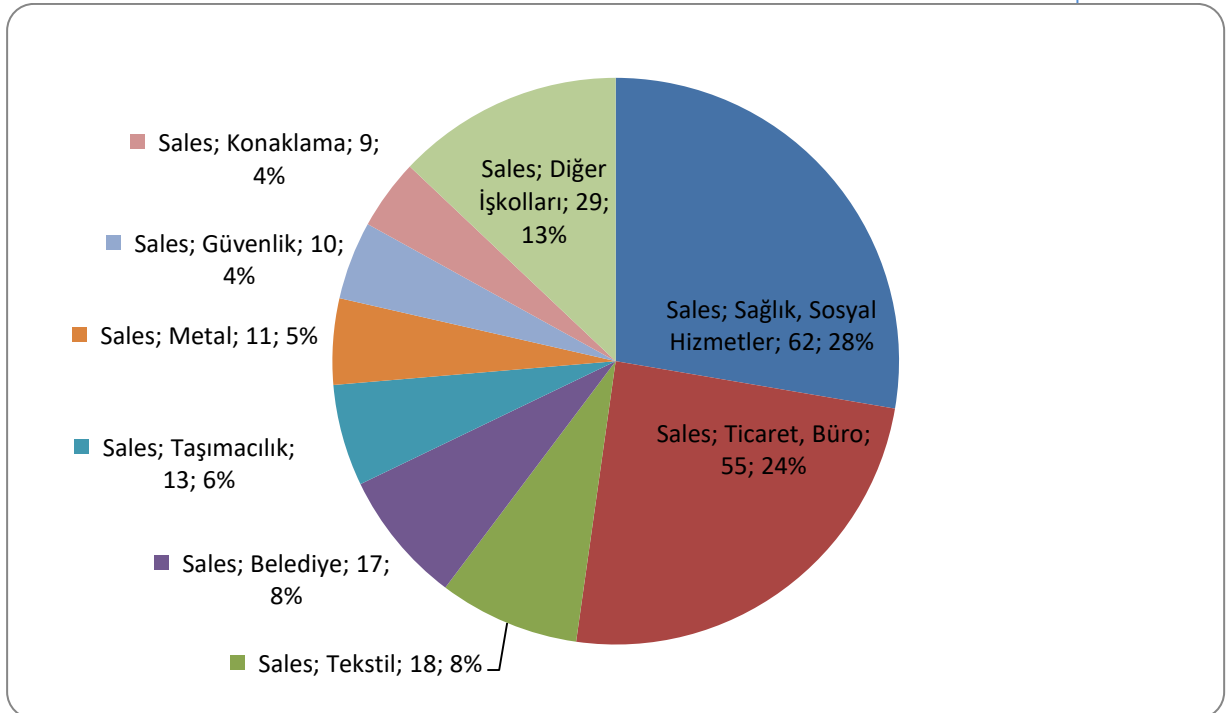
Neden “EN AZ” diyoruz?

31 Ağustos itibarıyla Sağlık Bakanlığı'nın açıkladığı resmi verilere göre 6,472 kişi salgın nedeniyle hayatını kaybetti. İŞİG Meclisi olarak ölümlerin yüzde 10'una dair bilgimiz bulunmaktadır. 224 işçi ölümü de bu bilgi ışığında tespit edebildiklerimizdir. Gerek bilgimiz olmayan resmi yüzde 90 ölüm, gerek salgın sonucu ölen ama kayıtlara salgın olarak kaydedilmeyenleri de düşündüğümüzde salgının ortaya çıkardığı “işçikırımı”nın boyutlarını daha iyi anlayabiliriz. Bu duruma bir de işçi ailelerini ve emeklileri ekleyince “COVID-19'un bir işçi sınıfı hastalığı” olduğunun altını çizmemiz gerekir.

Bilgimiz dahilinde olan işçilerden hayatını kaybedenlerin 188'i ücretli (işçi ve memur), 36'sı ise kendi nam ve hesabına çalışandır. Öte yandan COVID-19 sonucu hayatını kaybeden emekçilerin yaş ortalaması 50'dir. Bu durum özellikle Türkiye'de genç yaşlarda kronik hastalıkların başladığı ve emeklilik yaşının 50'li yaşlara çekilmesi gerektiğinin bir kanıtıdır da.

Kaybettiğimiz işçilerin en az 20'si sendika üyesiydi. İş cinayetleri raporlarında ölen işçilerin oranı yüzde 1-2 iken, COVID-19 nedeniyle çalışırken ölen sendikalı işçilerin oranı yüzde 10'dur. Bu durum pratiklerini sürekli paylaştığımız sendikalar (ve sendikal merkezler) dışında hakim sendikal anlayışın üyelerini dahi koruyamadığını göstermektedir (Meslek odaları örgütlülüğü bu oranlamaya dahil değildir).

COVID-19 Nedenli Faal İşçi Ölümlerinin İşkollarına Göre Dağılımı (11 Mart – 31 Ağustos)

Bilgimiz dahilinde olan işçilerden hayatını kaybedenlerin 188'i ücretli (işçi ve memur), 36'sı ise kendi nam ve hesabına çalışandır. Öte yandan COVID-19 sonucu hayatını kaybeden emekçilerin yaş ortalaması 50'dir. Bu durum özellikle Türkiye'de genç yaşlarda kronik hastalıkların başladığı ve emeklilik yaşının 50'li yaşlara çekilmesi gerektiğinin bir kanıtıdır.

Kaybettiğimiz işçilerin en az 20'si sendika üyesiydi. İş cinayetleri raporlarında ölen işçilerin oranı yüzde 1-2 iken, COVID-19 nedeniyle çalışırken ölen sendikalı işçilerin oranı yüzde 10'dur. Bu durum pratiklerini sürekli paylaştığımız sendikalar (ve sendikal merkezler) dışında hakim sendikal anlayışın üyelerini dahi koruyamadığını göstermektedir (Meslek odaları örgütlülüğü bu oranlamaya dahil değildir).

COVID-19 nedenli ölen en az 224 işçinin çalıştıkları işkollarını sınıflarsak;

- Sağlık ve Sosyal Hizmetler İşkolu : En az 62 işçi¹³⁸
- Ticaret / Büro İşkolu : En az 55 işçi
- Tekstil İşkolu : En az 18 işçi
- Belediye İşkolu : En az 17 işçi
- Taşımacılık İşkolu : En az 13 işçi
- Metal İşkolu : En az 11 işçi
- Güvenlik İşkolu : En az 10 işçi
- Konaklama İşkolu : En az 9 işçi
- Diğer İşkolları : En az 29 işçi

Sınıflamadan görüleceği üzere COVID-19'dan en çok sağlık işçileri etkilenmektedir. Birçok hastanede sağlıkçılara günlük bir ameliyathane maskesi ve eldiven ile haftada bir N-95 maske verilmektedir. Yemekhane, giyinme gibi alanlar uygun değildir. Sağlık emekçilerine test yapılmamakta, hatta Sağlık Bakanlığı Genelgesi'nde pozitif hasta ile 15 dakikadan fazla korunmasız temaslı olan sağlıkçılara bile belirti gösterene kadar test yapmama ve pozitif çıkana kadar çalıştırma uygulamaları hayata geçirilmektedir.

Benzer biçimde market, tekstil, belediye ve kargo işçileri ile şoförler de COVID-19 nedeniyle hastalanmakta ve hayatlarını kaybetmektedir.

Devlet ve sermaye cenderesi altında güvencesiz çalışma

Salgın, gerek siyasi iktidar gerekse patronlar tarafından “fırsat” olarak görülmüştür. Özellikle salgının ilk günlerinde, üretimin/hizmetin durması veya yavaşlaması bahane edilerek pek çok işçi işten çıkarıldı. Patron örgütleri, esnek ve kuralsız çalışma ile işsizlik fonunu daha çok yağmalamaya dönük taleplerini daha yüksek sesle duyurdu.

Salgın krizini işgücü maliyetlerini düşürmek için “fırsat” olarak gören patronlar, kronik rahatsızlığı veya yaşı sebebiyle risk altında bulunan işçileri, ücretsiz izin dayatmasını kabul etmeyen işçileri, işyerinde alınmayan önlemlere itiraz eden ya da ücretli izin talebinde bulunan işçileri ve altı aydan az süredir çalışan işçileri hiçbir haklarını vermeden işten çıkardı.

İşsizliğin koz olarak kullanıldığı işyerlerinde üretim baskısı ve kötü çalışma koşulları devam ederken salgına dair hiçbir önlem alınmamış, işçileri korumaya yetmeyecek göstermelik önlemler alınmış veya pek çok işyerinde işçiler kendi imkanları ile kişisel koruyucu ekipman tedarik ederek sağlıklarını korumaya çalışmıştır.

Salgın, gerek siyasi iktidar gerekse patronlar tarafından “fırsat” olarak görülmüştür.

¹³⁸ Türk Tabipleri Birliği, faal çalışmayan doktorları da verilerine dahil etmektedir

Salgın sürecinde bazı sektörlerdeki talep artışı patronların işçiler üzerindeki çalışma baskısını yoğunlaştırmıştır. Bu süreçte işçiler, açlık tehdidiyle çalıştırılırken, başta sağlık çalışanları, kargo emekçileri, market çalışanları olmak üzere pek çok sektörde aşırı ve esnek çalışma dayatılmaktadır. Çalışma süreleri fiilen uzatıldığı gibi, pek çok işyerinde fazla mesai ücreti ödenmemekte, salgından istifade eden patronlar işçileri angaryaya zorlamaktadır. İşsizlikle tehdit edilerek uzaktan çalışmanın olduğu yerler de dahil olmak üzere esnek çalışmanın kalıcılaşması üzerine adımlar atılmaktadır. Talep ve iş yükü artan sektör ve alanlarda patronların işçi istihdam etmek yerine var olan işçilerle sürdürdüğü aşırı/yoğun ve kurlsız çalışma, işçilerin vücut direncini düşürmekte, salgına yakalanmaya daha da açık biçime getirmektedir.

COVID-19 pandemisi sürecinde alınması gereken önlemlerin bireysel önlemlere indirildiği ve “evde kal”, “fiziksel mesafe”, “kendi OHAL’ini ilan etme” çağrısı gibi söylemlerin yaşamak için çalışmak zorunda olan ve evde kalamayacak olan milyonlarca işçiyi ve ailelerini kapsamadığı bir gerçektir. İşçi sınıfına “şantiyede ol”, “fabrikada ol”, “markette ol”, “tersanede ol” denmeye devam edilmektedir. Siyasi iktidar, sermaye ile kolkola girerek, üretimin devam etmesi ve patronların çıkarlarının korunması temelinde politik “tedbirler” almaktadır.

Salgın sürecine ayrılan kaynakların nasıl kullanılacağına ilişkin “Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi”, yaş sınırlamalı sokağa çıkma yasağı, 20 yaş altına uygulanan sokağa çıkma yasağının işçilerde istisna olması, şehirlerarası geçiş yasağında işçilerin istisna tutulması, işçi eylemlerini yasaklayan valilik kararları, işyerinde alınmayan önlemleri deşifre eden sendikacıların gözaltına alınması gibi uygulamalar üretimin her koşulda devam ettirileceği bir politikayı net bir biçimde ortaya koymuştur. Salgın dönemi, hem üretim ilişkilerinde hem siyasi karar alma süreçlerinde mevcut sınıfsal ayrımı keskinleştirmiş ve görünür kılmıştır.

İşçilere bir gelir güvencesi ve devlet korumasının sağlanmaması, işçilerin kendi ödediği fonda biriken parayı aldığı ve asıl olarak patronları korumak üzere başvuru alan “kısa çalışma ödeneği” dahi fazla bulunmuştur. “İşten atmayı yasaklama” adı altında “ücretsiz izin” görünümü, günlük 39 TL’lik (aylık 1,177 TL) bir miktar optimum sefalet ücreti olarak işçilere dayatılmaktadır. Bu uygulama yıl sonuna kadar uzatılmıştır.

Dardanel ve Vestel

Emekçiler, bir yanda güvencesiz ve koronavirüse karşı önlem alınmayan çalışma koşulları, diğer yanda ise işsizlik-açlık baskısı ile başbaşa bırakılmıştır. Sermayenin işçi sınıfını güncel olarak cenderesine aldığı durum budur. Bugün Dardanel’de, Vestel’de, şantiyelerde, tekstil fabrikalarında, kargo firmalarında vs. Yaşananlar işçi sınıfına karşı işlenen suçlar olarak tarihe geçmektedir.

MÜSİAD tarafından dile getirilen “kapalı devre çalışma sistemi”, COVID-19 pandemisi döneminde Dardanel’de fiilen hayata geçirildi. Çanakkale İl Hıfzısıhha Kurulu, fabrikadaki salgın nedeniyle üretime ara verilmesi kararını vermesi gerekirken, çalışmanın devamına ve işçilerin gösterilen yerde konaklamasına karar vermiştir. Çanakkale Belediye Başkan Yardımcısı İrfan

İşçi sınıfına “şantiyede ol”, “fabrikada ol”, “markette ol”, “tersanede ol” denmeye devam edilmektedir. Siyasi iktidar, sermaye ile kolkola girerek, üretimin devam etmesi ve patronların çıkarlarının korunması temelinde politik “tedbirler” almaktadır.

Mutluay'ın “Bir tarafta halk sağlığı, bir tarafta bayram öncesi işsiz kalacak insanlar vardı. Çok düşünmeden, yoğunluk içerisinde bir karar almak zorunda kaldık” demesi işçi sınıfına sunulan seçenekleri özetlemektedir.

Vestel'de ise Beyaz Eşya Genel Müdürü Erdal Haspolat, yapılan eleştiriler sonucu “Manisa'daki fabrikada 2 işçi koronavirüsten hayatını kaybetti, 380 işçi koronavirüse yakalandı” açıklamasını yapmak zorunda kaldı. Ancak yaptığı açıklamada ne haftada 60 saati aşan çalışma saatlerinden ne de işçilerin bir bütün olarak çalışma koşullarından bahsetti.

Hal böyleyken bu iki fabrika devlet tarafından ödüllendirildi. Fabrikalarda virüs bulaşmış işçiler varken Türk Standartları Enstitüsü, Vestel ve Dardanel'e “güvenli üretim belgesi” verdi. Bu durum verilen belgelerin işyerlerini olası davalar için koruma amacı mı taşıdığı sorusunu akıllara getirmektedir.

COVID-19 iş kazası / meslek hastalığıdır

Sosyal Güvenlik Kurumu, sermayeyi korumak için COVID-19'un iş kazası olmadığına dair bir genelge yayınladı. Tabii bu genelgeye karşı TTB, SES, Dev Sağlık-İş, Nakliyat-İş gibi sendikalar dava açtılar. Bu süreçte uluslararası sendikal hareket de bir çağrı yaptı.

Küresel sendikal federasyonlar sermayenin ve devletin sorumluluklarını belirtip COVID-19'un işçiler için meslek hastalığı sayılması ile ilgili bir deklarasyon yayınladılar. İşçi ve ailelerinin korunması konusunda adımlar atılması gerektiğini belirtip en riskli meslek gruplarını sıraladılar. Yine Türkiye'nin önemli işçi sınıfı hukukçuları da yaptıkları açıklamalarda COVID-19'un iş kazası/meslek hastalığı olduğu hususunun altını çizdiler.

Tekrar yinelemek gerekli: Bu süreçte emek örgütlerimizin ve tüm işçilerin COVID-19'un iş kazası/meslek hastalığı olduğunun bilincinde olması ve bu yaklaşımı/talebi savunması önemlidir. Sadece dava açarak ve davaları takip ederek değil aktif bir kampanya haline getirerek bu talep savunulmalıdır.

Diğer yandan salgın koşulları önümüzdeki dönem daha da ağırlaşarak devam edecektir. Bizler; “İş Cinayetlerine, İşsizliğe, Açlığa, Güvencesiz Çalıştırılmaya ve Salgına Karşı: Direniş ve Dayanışma Yaşatır” şiarını yükselterek meydana gelen “işçikırımı”na dur demeliyiz. Çünkü emeğin korunması yaşamın savunulmasıdır...

Kaynaklar

- **İSİG Meclisi**, Covid-19 Salgını Döneminde İşçi Sağlığı ve Güvenliği Raporu-1, Erişim Tarihi: 5 Eylül 2020, <http://isigmeclisi.org/20367-covid-19-salgini-doneminde-isci-sagliqi-ve-guvenliqi-raporu-1>
- **İSİG Meclisi**, Covid-19 Salgını Döneminde İşçi Sağlığı ve Güvenliği Raporu-2, Erişim Tarihi: 5 Eylül 2020, <http://isigmeclisi.org/20389-salginin-ikinci-ayi-isyerleri-salginin-can-pazarina-donusturuldu>
- **İSİG Meclisi**, Çarklar dönüyor işçiler ölüyor... Nisan ayında en az 220 işçi yaşamını yitirdi, Erişim Tarihi: 5 Eylül 2020, <http://isigmeclisi.org/20383-carklar-donuyor-isciler-oluyor-nisan-ayinda-en-az-220-isci-yasami>
- **İSİG Meclisi**, İş Cinayetlerine, İşsizliğe, Açlığa ve Salgına Karşı: Direniş ve Dayanışma Yaşatır!... Temmuz ayında en az 164 işçi hayatını kaybetti, Erişim Tarihi: 5 Eylül 2020, <http://isigmeclisi.org/20499-is-cinayetlerine-issizlige-acliga-ve-salgina-karsi-direnis-ve-day>
- **İSİG Meclisi**, Yılın ilk sekiz ayında en az 1306, Ağustos ayında ise en az 208 işçi hayatını kaybetti, Erişim Tarihi: 5 Eylül 2020, <http://isigmeclisi.org/20518-yilin-ilk-sekiz-ayinda-en-az-1306-agustos-ayinda-ise-en-az-208-isci-haya>